

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ: СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ТА МОБІЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Кузьмук О. М.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри політології та публічного управління

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0002-9729-1785

kuzmuk-olga@ukr.net

Центральним об'єктом дослідження є інструментальна роль соціальних медіа, які забезпечили необхідну інфраструктуру для координації та перформативного утвердження цієї нової суб'єктності. Аналізується, як диференційовані цифрові платформи перетворилися на багатофункціональні системи: Telegram – для миттєвого поширення верифікованої інформації та оповіщення, Facebook – для формування локальних спільнот і координації гуманітарних ініціатив, а Instagram – для візуальної комунікації, документування реальності та запуску глобальних краудфандингових кампаній.

Розглядається практичний вимір громадської активності – від забезпечення гуманітарних потреб мільйонів внутрішньо переміщених осіб до реалізації складних логістичних операцій для технологічної підтримки Сил оборони України. При цьому висвітлюється соціально-психологічний аспект: участь у спільній справі аналізується як потужний механізм подолання колективної травми та зміцнення соціальної згуртованості.

На основі синтезу теорій соціальної ідентичності, соціальної згуртованості та соціології цифрових медіа обґрунтовується теза, що первинним каталізатором громадської активності став не технологічний детермінізм, а фундаментальний зсув у колективній свідомості – перехід від пасивної до проактивної громадянської суб'єктності.

З'ясовано, що громадська активність, підсилена можливостями соціальних мереж, виконує системну роль у розбудові соціального капіталу та довіри. Цей процес формує стійкі горизонтальні мережеві структури, що ефективно функціонують паралельно з державними інституціями, компенсуючи їхню неспроможність у кризові моменти. Таким чином, ця мобілізація є не лише ситуативною відповіддю на загрозу, а й фундаментальним фактором якісної трансформації українського громадянського суспільства, що закладає підвалини для демократичної та прозорої повоєнної відбудови держави.

Ключові слова: громадська участь, громадська активність, соціальні зв'язки, колективна свідомість, стійкість громади.

Вступ. Повномасштабна війна спричинила фундаментальну трансформацію соціальної структури українського суспільства, актуалізувавши дослідження механізмів соціальної дії та солідарності в екстремальних умовах, саме ж вторгнення стало каталізатором фундаментальної трансформації соціальної структури українського суспільства, спричинивши безпрецедентну за масштабом та швидкістю хвилю горизонтальної самоорганізації населення громад українських міст, селищ та сіл.

В умовах, коли державні інституції були перевантажені, саме громадянське суспільство, використовуючи соціальні медіа як новітній соціальний простір, взяло на себе значну частину функцій з реагування на кризові виклики. Цей процес є не лише практичним інструментом виживання та спротиву, але й ключовим предметом для наукового аналізу. Ми спостерігаємо феномен масової мобілізації через активізацію громадської активності, що розгортається переважно не через формальні інституції, а через горизонтальні мережі, де соціальні медіа виступають не просто каналом комунікації, а новим типом соціального простору. У цьому просторі відбувається інтенсивне формування нових соціальних зв'язків, норм взаємодопомоги та колективних ідентичностей, що є класичним предметом соціологічного аналізу.

Проте цей емпіричний феномен кидає виклик усталеним теоретичним рамкам. Класичні теорії соціальних рухів та колективної дії, розроблені переважно на прикладах мирного часу, не повною мірою пояснюють швидкість, децентралізованість та гібридний (онлайн/офлайн) характер мобілізації в умовах тотальної війни. Залишається відкритим ключове соціологічне питання: як саме відбувається процес інституціоналізації цих спонтанних практик? Яким чином розрізнені дії індивідів у цифрових мережах трансформуються в стійкі та ефективні соціальні структури, здатні вирішувати надскладні завдання – від гуманітарної логістики до технологічного забезпечення армії? Недостатньо дослідженою є динаміка стрімкого накопичення та конвертації соціального капіталу (довіри, мереж, норм) у конкретні ресурси та результати.

Таким чином, проблема даного дослідження полягає у теоретичній та емпіричній недостатності осмислення процесу трансформації індивідуальних онлайн-практик у стійкі форми колективної солідарності та ефективні соціальні інституції в екстремальних умовах війни. Необхідно проаналізувати, як у цифровому середовищі конструюється нова соціальна реальність, що змінює традиційні відносини між індивідом, суспільством та державою. Вивчення цих процесів має фундаментальне значення для розуміння механізмів соціальної стійкості, напрямків соціальних змін та майбутньої архітектури українського громадянського суспільства.

Вирішення цієї проблеми безпосередньо пов'язане з низкою важливих наукових та практичних завдань. У науковій площині дослідження дозволить адаптувати та розширити класичні соціологічні теорії колективної дії та соціального капіталу для пояснення феноменів, що відбуваються в умовах гібридної війни, а також сприятиме розробці нових концепцій для опису гібридних онлайн-офлайн форм соціальної самоорганізації. У практичному ж вимірі результати дослідження можуть стати основою для розробки рекомендацій державним органам щодо налагодження ефективної синергії з волонтерськими рухами, що підвищить загальну ефективність антикризового управління. Крім того, розуміння факторів успіху та ризиків дозволить самим громадським ініціативам посилити свою стійкість та прозорість. Нарешті, одним із найважливіших практичних завдань є пошук механізмів залучення унікального соціального капіталу та організаційних навичок, накопичених суспільством, до процесів прозорості та інклюзивної повоєнної відбудови України.

Виходячи з аналізу стану наукової розробки проблеми, **метою даної статті** є комплексний аналіз феномену громадської активності як інструменту подолання кризи в умовах повномасштабної війни в Україні, з особливим акцентом на дослідженні ролі та механізмів мобілізації суспільства через соціальні медіа.

Для досягнення поставленої мети, дослідження передбачає послідовне вирішення низки завдань: від теоретичного осмислення цифрової мобілізації в умовах війни та аналізу практичних механізмів координації через соціальні медіа до систематизації форм громадської активності та оцінки її впливу на соціальну згуртованість, завершуючи аналізом викликів інституціоналізації цих практик у контексті повоєнної відбудови.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідження колективної дії в епоху цифрових технологій є центральним для сучасної соціології. На глобальному рівні теоретичною основою виступають праці М. Кастельса про мережеве суспільство, що пояснюють структурні трансформації під впливом комунікаційних технологій (Castells, 1996). Водночас концепція «логіки сполучної дії» В. Беннетта та А. Сегерберга деталізує, як соціальні медіа уможливають персоналізовану колективну дію, що організується поза межами формальних інститутів (Bennett & Segerberg, 2013). Ці теорії надають важливу рамку для розуміння інфраструктури та механізмів сучасної соціальної мобілізації.

В українській соціологічній думці проблема громадянської участі також має значний доробок. Праці Є. Головахи (Головаха & Паніна, 2011), С. Макеєва (Макеєв, 2003), В. Степаненка (Степаненко, 2015) аналізували інституційні чинники, що впливають на рівень та форми громадської активності. Інший напрям, представлений у роботах Д. Акімова (Акімов, 2015), І. Бежа (Бех, 2009), Н. Дерев'янка (Дерев'янка, 2006), О. Карпенка (Карпенко, 2019), досліджував ціннісні та соціально-психологічні передумови формування активної громадянської позиції особистості. Цей науковий спадок створює підґрунтя для аналізу структурних та індивідуальних детермінант соціальної дії в контексті вивчення громадської активності.

Проте повномасштабне вторгнення 2022 року створило унікальну соціальну реальність, яка виявила низку невирішених соціологічних проблем, що знаходяться на перетині згаданих дослідницьких полів.

1. Проблема соціальної солідарності в екстремальних умовах. Класичні теорії колективної дії не повною мірою пояснюють феномен загальнонаціональної мобілізації в умовах екзистенційної загрози. Недостатньо теоретизованою залишається мікродинаміка формування довіри та норм взаємності всередині ефемерних цифрових спільнот, що забезпечує перехід від комунікації до результативної колективної дії. Таким чином, виникає питання про природу та механізми формування нової,

воєнної соціальної солідарності, що поєднує риси як механічної (спільність цінностей), так і органічної (функціональна взаємозалежність) за Е. Дюркгеймом (Durkheim, 1984). Для її аналізу доцільно залучити теорію інтеракційних ритуалів Р. Коллінза (Collins, 2004), що пояснює генерацію солідарності через спільну емоційну енергію; концепції Ч. Тіллі (Tilly, 2006) щодо мобілізації ресурсів у рамках «суперечливої політики»; дослідження локальної співпраці в умовах кризи С. Каліваса (Kalyvas, 2006), а також напрацювання соціології катастроф К. Еріксон (Erikson, 1976), які розглядають спільну дію як форму подолання колективної травми. Емпіричну базу для цього аналізу надають сучасні дослідження українських соціологічних центрів (KMIC, Інститут соціології НАНУ та ін.) щодо динаміки соціальної згуртованості.

2. Взаємозв'язок технології та соціальної структури. Попри визнання ролі медіа, бракує аналізу цифрових платформ як соціотехнічних систем, де технологічні та соціальні практики взаємно формують одна одну. Такий аналіз вимагає залучення теорії соціального конструювання технології (Bijker, Hughes, & Pinch, 1987), що пояснює, як користувачі надають технологіям значення, та концепції афродансів («афроданси» – властивості об'єктів, що підказують, як з ними взаємодіяти). Д. Норман (Norman, 1988), що описує можливості, які надає архітектура платформи. Праці З. Тюфекчі (Tufekci, 2017) та Х. ван Дейк (Van Dijck, 2013) дозволяють дослідити, як функціональна спеціалізація платформ (напр., Telegram як інструмент швидкої мобілізації vs Facebook як простір для розбудови спільнот) впливає на морфологію соціальних мереж та типи соціального капіталу, що в них генерується.

3. Проблема інституціоналізації колективної дії. Питання довгострокової долі спонтанних громадських мереж є класичною соціологічною проблемою, що сягає концепції рутинізації харизми М. Вебера (Weber, 1978). Невивченим залишається, як стихійні мережі трансформуються у стійкі соціальні інститути. Цей процес можна аналізувати через призму теорії мобілізації ресурсів (McCarthy & Zald, 1977), що описує професіоналізацію рухів; теорії структур політичних можливостей (S. Tarrow, 1998), яка пояснює взаємодію з державою; та концепції інституційного ізоморфізму (DiMaggio & Powell, 1983), що розкриває, чому нові організації переймають практики існуючих для здобуття легітимності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз громадської активності як інструменту подолання кризи в умовах війни в Україні вимагає теоретичної оптики, здатної охопити багатогранність цього феномену. З одного боку, необхідно зрозуміти природу соціального капіталу, що генерується внаслідок мобілізації зусиль громади. З іншого – пояснити унікальні механізми самоорганізації суспільства, що стали можливими завдяки соціальним медіа. Для вирішення цих завдань у даному дослідженні пропонується інтегрована трирівнева аналітична модель, яка синтезує макросоціологічні теорії, що описують природу та функції соціального капіталу, з мезорівневими концепціями, які пояснюють логіку сучасної цифрової мобілізації та громадської активності, та мікросоціологічними моделями, що розкривають механізми індивідуальної участі та формування довіри в онлайн-середовищі.

Для ґрунтовного аналізу ролі соціальних медіа та громадянської активності/мобілізації у формуванні соціального капіталу в Україні під час повномасштабної війни необхідно сконструювати комплексну теоретичну рамку, яка б дозволила пояснити багатовимірні та багатомасштабні явища, що спостерігаються. Інтегрована аналітична модель, що запропонована у даній статті поєднує класичні підходи П. Бурдьє (Bourdieu, 1986) та Р. Патнема (Putnam, 2000), теорію конективної дії Л. Беннетта та А. Сегерберґа (Bennett & Segerberg, 2013), а також драматургічний аналіз І. Гофмана (Goffman, 2022).

Концепція соціального капіталу, попри її широке використання, не є монолітною. В її основі лежить фундаментальна теоретична дихотомія, представлена двома провідними, але значною мірою протилежними підходами: критичною перспективою П. Бурдьє та громадянською перспективою Р. Патнема. Розуміння цієї напруги – ключ до аналізу парадоксальної природи української солідарності воєнного часу, яка одночасно демонструє риси обох моделей.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року каталізувало безпрецедентну хвилю громадської активності, що стало не лише актом оборони, а й значущим прикладом управління кризою за допомогою цифрових технологій. Цей феномен поставив під сумнів традиційні моделі аналізу соціальних рухів і виявив так званий «український парадокс»: як суспільство, що до війни характеризувалося відносно низьким рівнем соціальної довіри, змогло продемонструвати такий вибух солідарності, волонтерства та колективних дій? Для повного розуміння цього явища необхідний інтегрований теоретичний підхід, що поєднує макро-, мезо- та мікрорівні аналізу.

На макрорівні, для пояснення основ солідарності, ключовою є концепція соціального капіталу, яку доцільно розглядати через призму двох, на перший погляд, суперечливих теорій – Р. Патнема та П. Бурдьє. Р. Патнем визначає соціальний капітал через соціальні мережі, норми взаємності та узагальнену довіру, що створюють самопідсилювані «позитивні кола» співпраці. Ця модель точно описує внутрішню динаміку українського суспільства під час війни: стрімке зростання довіри до співгромадян

та місцевих інституцій і масове залучення до волонтерства стали основою громадянської стійкості. Натомість П. Бурдьє розглядає соціальний капітал як ресурс, що мобілізується в соціальній боротьбі за владу та ресурси, які надає влада. Ця перспектива пояснює зовнішнє застосування колективних ресурсів України як стратегічного активу в конфлікті з Росією. Таким чином, екзистенційна загроза створила унікальні умови, де зовнішній конфлікт (боротьба за П. Бурдьє) каталізував формування внутрішньої довіри та співпраці (громадянська спільнота за Р. Патнемом).

Нарешті, на мікрорівні, для розуміння мотивації індивідуальної участі та механізмів побудови довіри в цих мережах, варто залучити драматургічний аналіз І. Гоффмана. Він розглядав соціальну взаємодію як театральну виставу, де люди є «акторами» на «авансцені» (публічний простір), які керують враженнями, та відпочивають від ролей «за лаштунками» (приватний простір). Соціальні медіа кардинально змінюють цю динаміку, розмиваючи межі між сценами.

Таким чином, ці три теоретичні підходи утворюють єдину аналітичну модель: стратегічні драматургічні перформанси стійкості та автентичності (І. Гоффман) слугують потужними персоналізованими рамками дії, що живлять колективну дію (Л. Беннетт та А. Сегерберг). Ця цифрова мобілізація, у свою чергу, генерує величезні резерви соціального та символічного капіталу (Патнем/Бурдьє), які розгортаються як стратегічний ресурс у національній боротьбі за виживання. Ця інтегрована рамка дозволяє пояснити, як різні платформи виконують різні функції – від Telegram як «нервової системи» координації до TikTok та Twitter як «глобальної сцени» для побудови наративів, а краудфандингові сайти – як «логістичних хабів» для конвертації символічної підтримки в матеріальні ресурси.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало критичним моментом, який каталізував хвилю громадської активності. Реакція українського суспільства стала не лише актом оборони, а й значущим для всього світу прикладом управління кризою за допомогою солідарності та цифрових технологій, що вимагає нового, інтегрованого теоретичного підходу. Центральною ідеєю цього дослідження є так званий «український парадокс»: довоєнні оцінки часто характеризували українське громадянське суспільство низьким рівнем соціальної довіри, проте після вторгнення спостерігався надзвичайний вибух солідарності та колективних дій. Пояснення полягає в тому, що вторгнення не створило цей потенціал з нуля, а стало потужним каталізатором, який активізував та масштабував раніше існуючі, хоча й локалізовані та неформальні, мережі. Таким чином, екзистенційний шок об'єднав ці розрізнені елементи в єдиний національний опір, а цифрова інфраструктура забезпечила цьому безпрецедентну швидкість та масштаб. Стійкість України живиться динамічною взаємодією трьох ключових процесів: швидкою генерацією соціального капіталу; широким застосуванням логіки колективної дії через цифрові медіа для масової мобілізації; та стратегічним драматургічним виконанням національної ідентичності й стійкості на глобальній арені. Послідовний розгляд цих теоретичних основ дозволяє синтезувати їх у єдину аналітичну модель для застосування до конкретних прикладів з цифрового фронту України.

Залученість до спільної справи є потужним засобом подолання колективної травми, страху та невизначеності. Громадська активність допомагає людям боротися зі стресом та відчуттям безпорадності, набуваючи суб'єктності та відчуття контролю над власним життям. Цей процес зміцнює соціальну згуртованість та довіру до співгромадян, формуючи нові соціальні зв'язки та генеруючи соціальний капітал (за Р. Патнемом). Волонтерство та громадська діяльність стали виразним маркером української ідентичності, проявом єдності та солідарності нації. Емпіричні дані, зокрема соціологічні опитування Аналітичного центру «Волинь» Волинського національного університету імені Лесі Українки, підтверджують, що основними мотивами участі громадян є патріотизм та почуття особистого обов'язку, а пріоритетними напрямками – допомога військовим та підтримка біженців. Ці дані свідчать про високий рівень соціальної відповідальності та усвідомлення себе як частини єдиного цілого.

Концепція соціального капіталу, як її визначає Р. Патнем, ґрунтується на трьох ключових компонентах: соціальних мережах (особливо добровільних асоціаціях), нормах взаємності та узагальненій довірі (Brown, 2019). Ця модель ефективно пояснює розквіт «громадянської спільноти» в Україні, де в умовах повномасштабного вторгнення громадяни масово долучилися до волонтерства, взаємодопомоги та збору коштів, демонструючи надзвичайно високий рівень співпраці. Стрімке зростання довіри до співгромадян та місцевих інституцій прямо відображає ідеї Р. Патнема про здорову громадянську сферу та самопідсилювані «позитивні кола» (*rosy circles*), де довіра породжує співпрацю, яка, у свою чергу, зміцнює довіру. Р. Патнем пов'яже такий капітал з економічною та урядовою ефективністю, і новостворений соціальний капітал в Україні справді став критично важливим для стійкості держави.

На противагу цьому, П. Бурдьє розглядає соціальний капітал як ресурс, що належить індивідам та групам і мобілізується в соціальній боротьбі за владу та позиції. У контексті війни ця перспектива є не менш важливою. Український соціальний капітал – це не просто «суспільне благо», як

у Р. Патнема, а стратегічний актив у прямому конфлікті, що мобілізується для досягнення конкретної мети: перемоги над супротивником. Концепції символічного капіталу та символічної влади П. Бурдьє допомагають зрозуміти, як акти громадянської участі є не лише функціональними, але й слугують для легітимізації української держави та її справи як на внутрішній, так і на міжнародній арені, одночасно делегітимізуючи агресора.

Український випадок демонструє, що теорії Р. Патнема та П. Бурдьє не є взаємовиключними, а радше описують різні, взаємодоповнюючі аспекти одного явища. Екзистенційна загроза вторгнення створила унікальні умови для «патнемівського» внутрішнього консенсусу – з високою довірою, щільними мережами та взаємністю – саме тому, що він став необхідним для ведення феномену зовнішньої боротьби П. Бурдьє. Іншими словами, зовнішній конфлікт з росією (боротьба за П. Бурдьє) породив вищу мету, яка приглушила внутрішні розбіжності та каталізувала формування внутрішньої довіри й співпраці (громадянська спільнота за Р. Патнемом). Хоча теорія Р. Патнема традиційно має труднощі з поясненням ролі конфлікту у формуванні довіри (Egbonu, 2022), приклад України, подібно до досвіду скандинавських країн, показує, що довіра може бути результатом боротьби. Таким чином, соціальний капітал, що генерується в Україні, є одночасно і суспільним благом для внутрішньої стійкості, і стратегічною зброєю проти зовнішнього ворога, що вирішує теоретичну напруженість між двома підходами.

Водночас цей аналіз був би неповним без урахування критичного виміру, пов'язаного з національною ідентичністю та ризиком виключення. Війна, безперечно, викувала потужну українську громадянську ідентичність, проте сам процес її зміцнення неминуче пов'язаний із проведенням чітких меж між «своїми» та «чужими». Такий згуртовуючий капітал (bonding capital), хоч і є надзвичайно потужним для солідарності всередині групи, несе в собі невід'ємний ризик посилення ексклюзивного націоналізму, що викликає занепокоєння у низці джерел. Це створює підґрунтя для глибшого й більш критичного обговорення довгострокових наслідків такої соціальної мобілізації.

Для аналізу цифрової мобілізації в Україні необхідно чітко розмежувати дві логіки громадянської участі, викладені Л. Беннеттом та А. Сегербергом (Bennett & Segerberg, 2012).

Традиційна колективна дія характеризується ієрархічними організаціями, сильними колективними ідентичностями, високими бар'єрами для входу та централізованим управлінням ресурсами.

Натомість конективна дія, що уможливлюється цифровими медіа, є децентралізованою, спирається на персоналізовані рамки дії та має низькі бар'єри для входу, адже сам акт поширення інформації стає формою організації (Kang, 2024).

Центральним елементом, що живить конективну дію, є «персоналізовані рамки дії» – прості, емоційно резонансні та легко адаптовані ідеї, що швидко поширюються соціальними мережами, як-от меми або гештеги. Український контекст надає численні приклади: від глобального гештегу #StandWithUkraine до поширення особистих історій стійкості та непокори. Такі рамки не вимагають від учасників прийняття складної колективної ідентичності; натомість вони дозволяють індивідам виражати особисту солідарність, що значно знижує вартість та складність участі.

На думку І. Костенюк, громадянська активність є активною життєвою позицією, яка включає високий рівень соціальної відповідальності та небайдуже ставлення до того, що відбувається як у країні, так і в найближчому оточенні. Це також передбачає готовність до активної взаємодії, колективних рішень і спільних справ. Активна життєва позиція формується на основі високорозвинених моральних якостей особистості, таких як зрілість політичної та правової свідомості, почуття патріотизму, соціальна відповідальність та усвідомлення себе як частини історичної долі Батьківщини (Костенюк, 2012).

Громадянськість можна розглядати як ціннісну систему людини, що включає інтереси, принципи, переконання та ідеали, які спонукають до активних дій у системі особистість-суспільство-держава. У контексті війни та кризових ситуацій така активність стає особливо важливою, оскільки вона сприяє мобілізації зусиль громадян на підтримку спільних цілей і ініціатив, що допомагають подолати виклики сучасності.

Українська система громадської активності – це не просто співіснування різних логік, а складна, багаторівнева система, де конективна дія слугує масовою «воронкою залучення», що спрямовує персоналізовані настрої до структурованих, колективних результатів. Цей процес розгортається у кілька етапів. Спочатку конективна дія через меми, вірусні відео та особисті історії генерує широке емоційне залучення, що пізніше трансформується у відчуття особистого зв'язку з спільною справою.

Драматургія теорія І. Гоффмана, що розглядає соціальну взаємодію як театральну виставу, пропонує потужний інструментарій для аналізу комунікаційних стратегій України. Ключовими для цього є поняття «авансцени» (front stage), де індивіди виконують ролі для аудиторії, «заштунків» (back stage), де вони можуть вийти з ролі, та «управління враженнями» (impression management) – постійної роботи з контролю над сприйняттям (Ebsco, 2024).

Сучасні соціальні медіа суттєво ускладнюють цю модель, адже вони розмивають межі між авансценою та залаштунками, перетворюючи виконання автентичності на ключове стратегічне завдання.

Ключовим є те, що розмивання сцен І. Гоффмана в українському контексті є не випадковим побічним ефектом соціальних медіа, а свідомою комунікаційною стратегією. Показ «залаштункових» моментів на глобальній «авансцені» стає потужним інструментом для створення автентичності та довіри, які є формами символічного капіталу. Ця довіра, як символічний капітал за П. Бурдьє, згодом трансформується в матеріальну підтримку. Яскравим прикладом цього є звіти про прозорість фандрейзингових платформ, які свідомо виконують «залаштункову» роботу з обліку на «авансцені», щоб зміцнити довіру донорів і стимулювати подальші внески.

Отже, центральний аргумент цього дослідження полягає в тому, що стратегічні драматургічні перформанси стійкості, автентичності та єдності, виконані за принципами І. Гоффмана, слугують потужними, персоналізованими рамками дії. Ці рамки, у свою чергу, живлять механізми конективної дії, описані Л. Беннеттом і А. Сегерберґ. Кінцевим результатом цієї цифрово-опосередкованої мобілізації стає генерація величезних резервів соціального та символічного капіталу, згідно з концепціями Р. Патнема і П. Бурдьє, які розгортаються як стратегічний ресурс у національній боротьбі за виживання.

Цей взаємозв'язок функціонує як позитивний зворотний цикл, який можна проілюструвати на конкретному прикладі. Процес починається зі стратегічного перформансу: гуманізуюче відео в TikTok, що демонструє людяність та стійкість виконує свідоме управління враженнями на глобальній авансцені. Цей контент активує конективну дію: відео стає вірусним, а його поширення є децентралізованим, низькозатратним актом участі та персоналізованим виявом солідарності. Внаслідок цього відбувається генерація капіталу, оскільки масове поширення будує емпатію, довіру та відчуття глобальної спільноти, що є формами соціального та символічного капіталу. На завершальному етапі циклу відбувається розгортання цього капіталу: підвищене емоційне залучення аудиторії конвертується в конкретну дію, і глядачі, що відчували зв'язок, з більшою ймовірністю роблять пожертву на платформі, до прикладу, United24, перетворюючи символічний капітал на економічний ресурс для воєнних потреб.

Аналіз цифрової системи України показує, що окремі платформи виконують різні, але взаємодоповнюючі ролі. Так, Telegram функціонує як «нервова система» для координації та інформаційної війни, що використовується як для офіційних повідомлень «згори донизу» (повітряні тривоги), так і для краудсорсингу розвідданих (бот ГУР) і протидії дезінформації. Водночас платформи на кшталт TikTok, Instagram та Twitter/X виступають як «глобальна сцена» для побудови наративів та охоплення широкої аудиторії через візуальний, емоційно резонансний контент, такий як мему та офіційні фреймінгові кампанії (@ukraine.ua). Нарешті, Facebook, GoFundMe та Patreon діють як «логістичні хаби» для мобілізації ресурсів, пов'язуючи наративи з інших платформ з матеріальною підтримкою через краудфандинг та організацію спільнот.

Проведене дослідження доводить, що феномен надзвичайної громадської стійкості України в умовах повномасштабної війни є результатом синергії трьох ключових соціальних процесів: перформативної драматургії, конективної дії та генерації соціального капіталу. Інтегрована теоретична рамка пояснює, як стратегічні перформанси стійкості та автентичності (за І. Гоффманом) функціонують як персоналізовані рамки дії, що живлять цифрову мобілізацію (за Л. Беннеттом і А. Сегерберґ). Ця мобілізація, у свою чергу, генерує та акумулює величезні обсяги соціального та символічного капіталу (за Р. Патнемом і П. Бурдьє), які розгортаються як стратегічний ресурс у боротьбі за збереження національної суб'єктності. У цьому процесі соціальні медіа виступають не першопричиною, а критично важливою соціальною інфраструктурою, що уможливорює та прискорює реалізацію нової, активної постколоніальної ідентичності. Таким чином, в умовах екзистенційної загрози цифрові платформи, що часто розглядаються як структури постмодерної фрагментації, трансформуються в інструменти національної консолідації.

Водночас аналізована модель соціальної мобілізації породжує низку ризиків та соціальних напружень, що потребують глибокого соціологічного аналізу. По-перше, виникає проблема стійкості та інституціоналізації неформальних громадських рухів, зокрема ризики вигорання активістів та вичерпання ресурсів, що підтримують волонтерські мережі. По-друге, слід враховувати амбівалентну роль цифрових платформ, які, будучи структурами розширення можливостей, одночасно є векторами для дезінформації та пропаганди, створюючи стан перманентної інформаційної війни. По-третє, спостерігається трансформація відносин у системі «держава-суспільство», де безпрецедентне посилення громадянського суспільства ставить питання про майбутні конфігурації влади, підзвітності та ризики кооптації низових ініціатив державними структурами. Нарешті, існує проблема динаміки колективної ідентичності: потужний згуртовуючий капітал, сформований в опозиції до зовнішнього ворога, після зниження загрози може трансформуватися в ексклюзивний етнічний націоналізм, створюючи виклики для соціальної єдності та прав меншин.

Ці висновки та ідентифіковані соціальні напруження відкривають низку критично важливих напрямів для майбутніх соціологічних досліджень. Насамперед, необхідний лонгїтюдний аналіз еволюції та інституціоналізації цифрових мобілізаційних мереж для вивчення їхньої трансформації від кризового реагування до участі в повоєнному відновленні. Не менш важливим є вивчення соціально-психологічних наслідків постійної громадської активності та цифрової перформативності для ментального здоров'я громадян, зокрема ризиків травматизації та вигорання. Подальшого аналізу потребує проблема нових форм соціальної стратифікації, пов'язаних із «цифровою нерівністю», де доступ до технологій та рівень цифрової грамотності стають факторами соціальної диференціації. Крім того, доцільним є проведення порівняльного соціологічного аналізу для з'ясування, наскільки українська модель є відтворюваною в інших кризових контекстах, та виявлення універсальних і унікальних патернів. Нарешті, важливо вивчити взаємодію глобальних та локальних соціальних полів, а саме, як міжнародна спільнота може підтримати позитивні аспекти української моделі, одночасно пом'якшуючи ризики дезінформації та ексклюзивної політики. Відповіді на ці питання матимуть вирішальне значення не лише для соціологічного осмислення майбутнього України, але й для ширшого теоретичного дискурсу про роль громадянського суспільства та цифрових технологій у кризах XXI століття.

Kuzmuk O. Civic activity as a tool for overcoming crisis: social media and mobilization of civic participation during war

The central object of the research is the instrumental role of social media, which provided the necessary infrastructure for coordinating and performatively establishing this new subjectivity. The analysis examines how differentiated digital platforms have transformed into multifunctional ecosystems: Telegram for the instant dissemination of verified information and alerts, Facebook for forming local communities and coordinating humanitarian initiatives, and Instagram for visual communication, documenting reality, and launching global crowdfunding campaigns.

The practical dimension of public activity is considered – from meeting the humanitarian needs of millions of internally displaced persons to implementing complex logistical operations for technological support of the Armed Forces of Ukraine. The social-psychological aspect is highlighted: participation in collective efforts is analyzed as a powerful mechanism for overcoming collective trauma and strengthening social cohesion.

Based on the synthesis of theories of social identity, social cohesion, and the sociology of digital media, the thesis is substantiated that the primary catalyst of public activity was not technological determinism, but a fundamental shift in collective consciousness – a transition from passive to proactive civic subjectivity.

It is established that public activity, enhanced by the capabilities of social networks, plays a systemic role in building social capital and trust. This process forms resilient horizontal network structures that function effectively in parallel with state institutions, compensating for their inadequacies in times of crisis. Thus, this mobilization is not only a situational response to threats but also a fundamental factor in the qualitative transformation of Ukrainian civil society, laying the foundations for a democratic and transparent post-war reconstruction of the state.

Key words: civic participation, civic activity, social ties, collective consciousness, community resilience.

Література:

1. Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2013). *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/logic-of-connective-action/6B54DBBEAD1625C2778F8D80A17D58E1> [in English].
2. Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2013) *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 280 p. [in English].
3. Kosoy, D. (2024) Who Are the «TikTok Soldiers» Using Occupied Ukrainian Cities As Their Backdrop? *United24 Media*. <https://united24media.com/war-in-ukraine/who-are-the-tiktok-soldiers-using-occupied-ukrainian-cities-as-their-backdrop-1844> [in English].
4. Bijker, W. E., Hughes, T. P., & Pinch, T. (Eds.). (1987) *The Social Construction of Technological Systems: New Directions in the Sociology and History of Technology*. MIT Press. 405 p. [in English].

5. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood Press. Retrieved July 23, 2025, from <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm> [in English].
6. Brown, P. T. (2019). The Dark Side of Social Capital. *National Affairs*, (40). <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/the-dark-side-of-social-capital> [in English].
7. Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture, Vol. I*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. 556 p. [in English].
8. Collins, R. (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press. 464 p. [in English].
9. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983) The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields // *American Sociological Review*. Vol. 48, No. 2. P. 147–160. [in English].
10. Durkheim, É. (1984) *The Division of Labor in Society* / trans. by W. D. Halls. New York: Free Press. 352 p. [in English] (Дюркгейм, Е. Про розподіл суспільної праці / пер. з фр. В. Шовкун. Київ: Основи, 2001. 531 с.).
11. EBSCO. (2024). Dramaturgical Analysis. *EBSCO Research Starters*. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/drama-and-theater-arts/dramaturgical-analysis> [in English].
12. Egbonu, J. O. (2022). An Evaluation of Robert Putnam's Social Capital Theory. *AGORA: A Journal of Philosophical & Theological Studies*, 3. <https://acjoi.org/index.php/agora/article/download/3093/3041> [in English].
13. Erikson, K. T. (1976) *Everything in Its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. New York: Simon & Schuster. 284 p. [in English].
14. Goffman E. (2022) *The Presentation of Self in Everyday Life*. Penguin Books. 272 p. [in English].
15. Kalyvas, S. N. (2006) *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press. 510 p. [in English].
16. Kang, K. (2024). The Ultimate Guide to Connective Action. *Number Analytics*. <https://www.numberanalytics.com/blog/ultimate-guide-connective-action> [in English].
17. McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977) Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory // *American Journal of Sociology*. Vol. 82, No. 6. P. 1212-1241. [in English].
18. Norman, D. (1988) *The Design of Everyday Things*. Basic Books. 257 p. [in English].
19. Putnam, R. (2000), *Bowling alone, the collapse and revival of civic America*. New York: Simon & Schuster. [in English].
20. Tarrow, S. (1988) *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge University Press. 251 p. [in English].
21. Tilly, C., & Tarrow, S. (2006) *Contentious Politics*. Boulder, CO: Paradigm Publishers. 237 p. [in English].
22. Tufekci, Z. (2017) *Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest*. Yale University Press, 2017. 326 p. [in English].
23. UNITED24 Media. (n.d.). *Who Are the "TikTok Soldiers" Using Occupied Ukrainian Cities As Their Backdrop?* Retrieved from <https://united24media.com/war-in-ukraine/who-are-the-tiktok-soldiers-using-occupied-ukrainian-cities-as-their-backdrop-1844> [in English].
24. Van Dijck, J. (2013) *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford University Press, 2013. 240 p. [in English].
25. Weber, M. (1978) *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press, 1978. 1469 p. [in English].
26. Акімов Д. І. (2015) Громадянська активність студентської молоді: сутність, структура, критерії та рівні сформованості // *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. № 15 (348). С. 9–16.
27. Бех І. Д. (2009) *Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія*. Київ; Чернівці: Букрек, 2009. 344 с.
28. Головаха Є. І., Паніна Н. В. (2011) *Українське суспільство: двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг*. Київ: Інститут соціології НАН України. 152 с.
29. Дерев'янюк Н. П. (2006) *Громадянська активність як чинник соціалізації молоді в сучасному українському суспільстві: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04*. Харків. 20 с.
30. Детектор медіа. (2024, 18 квітня). Для українців телеграм-канали є найпопулярнішим джерелом інформації про війну – дослідження. *Детектор медіа*. <https://detector.media/infospace/article/225636/2024-04-18-dlya-ukraintsiv-telegram-kanaly-ie-naypopulyarnishym-dzherelom-informatsii-pro-viynu-doslidzhennya/>
31. Карпенко О. В. (2019) *Соціальна психологія: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури. 320 с.

32. Костенок І. В. (2012) Громадянська активність на місцях як один з індикаторів інтенсивності муніципальних процесів: український вимір? *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=534>
33. Макеев С. О. (2003) Соціальні інститути: класичні тлумачення та сучасні підходи до вивчення // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003. № 3. С. 5–18.
34. Степаненко В. П. (2015) Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ: Інститут соціології НАН України. 348 с.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2025

Рекомендована до друку 11.08.2025

Опублікована 17.11.2025